

Veterani na novem pohodu v Washington za bonus. —Federated Pictures

in vse, ki se zanimajo za položaj v Italiji, opozarjamo na spis Italijanskega socialista Dina Montanara, ki je šel in emigracije v Italijo proučevat položaj. Preobleden v duhovnika, fakiista, s ponarejenimi listinami kot ameriški žurnalist, uradnik notranjega ministrstva mu je uspelo priti celo v kazalnice in na pregledni otok Lipari, kamor je pregnanih tudi mnogo naših Pri morevc. V obliki kratkega dnevnika nas Montanara seznaja z vsem, kar je videl na tej sovarni poti. Spis smo začeli danes prebravati na 4. strani.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

VLAKLO IN LASTNINA SLOVENSKE
NARODNE PODPORE JEDNOTE
Organ of and published by the Slovene
National Benefit SocietyNarodna: za Zdravstveno dravstvo (izven Chi-
cago) in Kanada \$6.00 na leto, \$3.00 na pol
leta, \$1.50 na četrt leta; za Chicago in Clevel-
and \$7.50 na leto, \$3.75 na pol leta; za in-
termedijne \$9.00.Subscription rates: for the United States
(except Chicago) and Canada \$6.00 per year,
Chicago and Clevel. \$7.50 per year, foreign
countries \$9.00 per year.Cena glasov po dogovoru. — Rokopisi se ne
vrata. — Advertni vtihi in odgovori. — Manu-
scripts will not be returned.Naslov na vsa, kar ima stik s uredništvom:
PROSVETA
2607-49 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS.

138

Datum v oglepu, na primer (April 30,
1935), poleg vsakega imena na naslovu po-
meni, da vam je s tem datumom potekla
narednina. Ponovno jo pravilno, da se
vam list ne ustavi.

Čikaška razstava

Prihodnjo soboto se odpre svetovna razstava v Chicagu in ostane odprta do 1. novembra t. l. Oficialni naziv razstave je "A Century of Progress Exposition" ali razstava stoletja napredka, kar pomeni, da je bila aranžirana v proslavo stoletnice čikaškega mesta, oziroma stoletnice, odkar je Chicago dobilo mestne pravice.

Predvsem je treba vedeti, da je čikaška — kakor vsaka druga — razstava te vrste business; ima komercialni značaj. Razstava je delo privatnih organizacij, v glavnem bizniških, svoj pečat pa je dala čikaška občina in uprava države Illinois in končno jo je odobrila federalna vlada, ki je tudi povabila tuje vlade, da se je udeležijo. Stvar je torej formalno javnega značaja, toda v veliki večini jo je organiziral privatni kapital z namenom kajpada, da se mu to izplača.

Reklama za to razstavo traja že pet let in rezultat bi bil veliko večji, če bi ne bilo ekonomske krize — tako pa se je bati, da ne bo dosti dobička. Čikaški in drugi kapitalisti so že zabilili lepe milijone dolarjev v to podvzetje. Računali so na sto milijonov posetnikov iz Združenih držav in tujestevstva, a vse kaže, da bodo lahko zadovoljni, če jih pride polovico toliko.

Razstava je — kot že rečeno — organizirana v imenu businessa; velike ameriške korporacije in tvrdke imajo največje paviljone, v katerih bodo razkazovale svoje produkte. Kljub temu ima ta velika prireditelj svojo podučno plat, ki lahko koristi tudi delavcem. Razstavljene bodo ogromne zbirke zgodovinskih predmetov in umetnin z vsega sveta. Na primer Palača znanosti, ena največjih in najslavnejših stavb, bo vsebovala pregled vsega razvoja moderne vede od najprimitivnejših začetkov do danes; samo ta "Hall of Science" bo vredna vstopnine na razstavo. Potem je Palača elektrike, Dom industrij, reprodukcija Fort Dearborna, prve lesene stavbe v Chicagu in dolga vrsta drugih znamenitih paviljonov, ki so vredni, da si jih vsakdo ogleda.

Razstava je ogromno delo, ki je bilo brez malega vse izvršeno v enem letu. Človek se mora čuditi moderni podjetnosti, ki je mogla vse to zgraditi v tako kratkem času. Kar je na vsej stvari zanimivega, je futuristični slog velikih stavb z živimi barvami, fantastična poslopja, ki nekako harmonizirajo z moderno dobo in precej tudi s kaosom kapitalističnega gospodarstva. Čikaška razstava bo dober odtis današnje jazzovske dobe...

Razstava je dolga tri milje od 12. do 39. ceste na obrežju Michiganskega jezera in na umetnem otoku, ki ga vežejo trije mostovi s celino.

Razume se, da poleg znanstvenih, kulturnih in arheoloških predmetov ter poleg raznih produktov komercialne vrednosti bo tudi dovolj smeti, ki bodo tam le zato, da izdajo denar; bodo zabavišča za majhne in velike otroke, teatri, razne "čudovitosti" s kričečo reklamo, drage restavracije in točilnice piva — in še marsikaj, s čimur bodo premeteni nameščenci z namazanimi jeziki lovi-

Glasovi iz naselbin

Zanimive beležke iz raznih krajev

Detroitski paberki

Detroit, Mich. — Serija kulturnih priredb je za nami. Detroitški repertoar je bil v prošli sezoni razmeroma obširen. Na naših odrih smo imeli vse od predavanja, debat, shodov, koncerta, komedije, drame pa do operete. Namen teh priredb je bil plemeniti, cilj pa je redkokdaj dosežen. Predavanja, debate in shode posečajo le tisti, ki so že idejno razviti, dočim je širša masa brezbržna ali pa "preučna" za slične stvari.

V drugo kategorijo spadajo drame in pa koncerti. Prve, zlasti delavsko usmerjene, so po mnenju publike "prezalošne". Koncerti pa prevladujejo. Nad vse popularne so pa komedije z domačim humorjem in brez satire. Odlično mesto zavzemajo tudi ljudske igre, katerih simbol je Krjavelj in njegova kosa. Večji pevski zbori že gojijo opereto, ki ostro konkurira z dramo. Vse od ogromnih stroškov so operne priredbe zelo redke, vendar pa imajo še najširši krog čestilcev. Finančna stran pri vseh izkazuje neugodno bilanco.

Federacije SNPJ so najnovejši pojav. Na njih sejah in shodih se razmotirajo važni problemi v korist članstva in jednote. Logično je, da se na teh sejah mnenja članstva križajo in da se iz tega včasih izemijo ostre debate. Na shodu Detroitške federacije dne 23. apr. je vlad gotovih resolucij prišlo do nesoglasja med zmernimi in levičarji, ki pa se je končalo brez incidenta. Dopis brata B. v št. 91 Prosvete, kjer se trdi, da se je govorilo samo o komunizmu in socializmu, je torej brez podlage in diši po predsodkih do radikalnega elementa.

Ameriški radio programi so v splošnem izborni odvajali sredstvo. Odlikuje jih poulično petje skozi nos in pa ponarejeni humor, "komikov," ki docela soglašajo z mentalno kvaliteto avdijskega. Prijetno iznenadenje smo pa doživeli prošle nedelje, ko smo po dolgem odmoru čuli našega odličnega tenorista Beleta iz Clevelanda. Louis nam je zapel s tehnično dovršenostjo "Serenado" in pa arijo iz opere "Marta," za nameček pa še "Ančico." Slovenskemu radio programu iz Clevelanda smo za to spremembo zelo hvaležni in upamo, da bo angažiral tudi druge dobre pevce, katerih imajo več na razpolago.

SNPJ kot najvažnejša činiteljica slovenskega delavstva v Ameriki bo torej zastopana na svetovni razstavi v Chicagu. S tem činom je pa spet počel nekaj, kar nekateri naše komuniste, ki si lastijo monopol nad njenimi ukrepi. Po njih logiki bi morali torej bojkotirati tudi propagandne ustanove in čakati revolucije, ki tiči baže nekje za vogalom.

Kdor se udeležuje pri društvih, temu je znano občutno pomanjkanje kandidatov ob času volitev društvenih odbornikov. V ostrem kontrastu s tem so pa volitve konvencij delegatov, kjer je nadprodukta kandidatur že doseglja kritično točko. Vse to je nenaravna pojava, da se je pričela agitacija za ustanovitev kluba poraženih kandidatov, med katere spada tudi moja malenkost. Cilj in namen tega kluba naj bi bil: uspešnejša strategija pri bodočih volitvah.

li dolarje iz posetnikov. Saj poznate ameriški business!

Različne organizacije in države bodo imele svoje dneve s kričečimi programi; vsak dan bo kakšna kričavost na sporedu. Ti dnevi nas ne zanimajo. Mi — bodisi kot posamezniki, niti naša SNPJ, niti nobena druga naša organizacija — nimamo nobenega dneva na razstavi, niti ne sodelujemo pri kakem oficijelnem dnevu, bodisi pri "jugoslovanskem dnevu" ali kateremkoli drugem.

Kdor želi videti razstavo, naj jo obišče in pogleda ono, kar ga zanima — in to je vse. Vse drugo naj pa prepusti businessmanom, otrokom in onim, ki ljubijo boben, čopke in ceremonije...

tvah. Za pripomočke pri tej operaciji naj služijo politične mašine, bloki, osebni predsodki, demagogija, prijateljstvo itd. Zmožnost kandidatov je izključena. Predsednikom naj se izvoli kandidat, ki je prejel najmanj glasov, za druge urade pa tisti, ki so število mešali. Aspirantov, ki so kandidirali "iz strateških ozirih" odklonili, se v klub ne bo sprejemalo.

Frank Česen.

Konferenca in piknik

Ambridge, Pa. — Spomlad je tu in s spomladjo se spet oživi narava. Vse dobi nekako drugo obličje, nekaj novega. Življenje je bolj nekako veselo. Človek se počuti skoraj prerajenega po dolgi zimi. Bratske podpornice organizacije dobijo nekako novo moč in nekako prijetno je človeku, ki pripada kakšni organizaciji. Vse se veseli maja, posebno tukaj v Ambridgeu.

Konferenca društev federacije SSPZ v zapadni Pennsylvaniji se vrši na 28. maja. Zato se vrši seja društva Naš dom št. 33 SNPJ v petek zvečer ob 8. uri. Bratje in sestre, po večini smo člani pri eni in drugi organizaciji zato vas vse pozivam, da se skupno udeležimo piknika, ki bo v korist federacije v nedeljo popoldne pri rojaku Specu in z našim nastopom pokažimo, da se zanimamo za bratske organizacije, kajti z našim nastopom si pridobimo vpliv in mogoče kakšnega člana za naše društvo št. 33. Organizacija ne more obstati brez članstva in ljudstvo brez podpornih organizacij ne. Torej na delo, bratje in sestre, za večje društvo št. 33 in boljše SNPJ. — Anton Ziberna.

Razno iz Greensboro

Greensboro, Pa. — Dela se tukaj zelo slabo. Naznanjeno je bilo, da bodo le tisti, ki prejema relief, dobili delo pri gradnji nove ceste, ki bo dolga kakih pet milj. Plača za deset ur dela bo \$3.50. Moj soprog je šel tudi vprašat za delo, pa ga ni dobil, ker ne prejema reliefa. Kot kaže, bo moral vsak beračiti, drugače ne bo prišel na vrsto in do zaslužka. Ker imajo tudi relief superintendenti pod kontrolo, je umevno, da ga ne dobe tisti, ki bi ga v resnici potrebovali. Tako morajo delavci plačevati za svojo ignoranco, ker niso hoteli glasovati za svoje kandidate pri jesenskih volitvah. To je vzrok, da sedaj trpijo.

Omenim naj, da bo Louis Kos najbrž izgubil vid. Ko je delal v kromogovniku, se mu je naenkrat tema naredila pred očmi. Prišel si je brisati očala, misleč da se je nabral prah na njih. Ker tudi potem ni nič bolje videl, je rekel sinu, s katerim sta delala: naj pogleda oko. Sin ni opazil nič izrednega, nakar je Kos šel domov in potem k zdravniku. Tam mu je rekel, da ne bo več videl na oko. Šel je k drugemu, ki mu je povedal isto. Potem je šel še k tretjemu zdravniku, kaj mu je ta povedal, ni ni znano. Omenim naj še, da mora vsak, ki dela za Warwick kompanijo, nositi očala pri delu.

Se nekaj. Sem prihajajo agentje in vabijo dekleta v New York. Pravijo, da se tam lahko dobi delo in da je plača \$25 prvi mesec, tretji mesec pa \$35 za hišna dela. Meni se zdi, da je tankaj nekaj narobe; če ni tam, je pa tukaj.

Nedavno je prišel neki agent z imenom Tom Rosi in Hrvat po narodnosti v Penn Pitt. Nekdo je o tem poročal rudniškemu superintendentu in slednji je takoj prišel v naselbino. Misli je, da bo agenta ujel, kar pa se mu ni posrečilo. Superintendent je poizvedoval, katera dekleta se pripravljajo v New York ali pa so že odšla. Rekel je, da očetom, ki pošiljajo svoje hčere v New York delat, ni treba hoditi delat v njegov premočnik.

Omenim naj še, da je morala vsaka dati agentu \$10, predno je dobila delo. Najbrž so dela, ki jih dobe dekleta, zelo umazana, drugače jih ne bi tukaj iskali. Ti agentje so že precej deklet odpeljali v New York iz Pennsylvanije. — Johana Pečjak.

Farmerji in njih pravica

Milwaukee, Wis. — Stavka farmerjev je bila končana potom, nekakega kompromisa, kakor je bilo pričakovati. Bitko so farmerji izgubili pravzaprav tisti dan, ko so dali puške v roke tistim, katere so smatrali za svoje prijatelje, to je demokratični stranki. Sedaj so spoznali, da je čas za stavko na volilni dan!

Najbolj zanimivo je bilo v tem boju nastopanje kapitalističnega časnopisa. Z izjemo socialističnega dnevnika "Milwaukee Leader," je to časopisje nastopilo odločno proti pravicam in interesom farmerjev.

Kričali so z vsem svojim patriotičnim navdušenjem, kako stavka ogroža življenje in zdravje otrok, bolnikov in starih ljudi. Kako veliko usmiljenje!

Toda, ko je kapitalizem zmetal milijone na cesto in vzel zaslužek skoro polovici ameriških družin, ko je obsodil milijone otrok in slabotnih ljudi na smrt vsled pomanjkanja zadostne, zdrave in tečne hrane, niso ti časopisi pretakali krokodilovih solz.

Ko so zastavkali bankirji, ko so zapravili potom lopovskih spekulacij milijarde ljudskega denarja, ko so zastavkali in zaprlj banke, jim je vlada takoj prisločila na pomoč.

Ko so železniške družbe dospele na rob propada potom zavoženega gospodarstva, jim je vlada vrnila milijarde v naročje in jih rešila propada.

Tako se je zgodilo z zavaroval-

nimi družbami in drugimi velepodjetji, ki so enastavno zaprla vrata in pustila ljudstvo na cedilo. Vlada jim je naklonila milijarde, jih spet postavila na noge, medtem ko je pustila brez pomoči male vlagatelje, delavce, kmete in male trgovce, da poginejo eden za drugim.

V Nemčiji se je zgodilo, kakor so socialistični časopisi preokovali. Hitler ni mogel rešiti niti enega problema. Pokazal se je mojstra v zatiranju svobode in demokracije, toda dalje ni prišel niti koraka. K onim osmim milijonom brezposelnih je dodal še več ko pol milijona židov, katerim je vzel kruh in vsako priliko za zaslužek.

V svojih gobeždanjih je postal zelo ponižen, ko je spoznal, da je ostala Nemčija popolnoma osamljena in zaničevana. Drhal, ki sledi Hitlerju, je nesposobna za kakšno temeljito, resno delo, ker z nasilstvom se ne rešujejo gospodarski problemi. Kaj bo počela desetmilijonska armada brezposelnih v nekaj mesecih? To je vprašanje. Z nasiljem ne bodo fašisti rešili poloma v gospodarstvu, ki je sedaj silnejši kot poprej. Niti najmanjših narodnjaških problemov, na katerih je zgradil svojo brutalno moč, ni fašizem mogel rešiti in tudi jih ne bo nikdar rešil. Kako bo zadovoljil svoje privržence, ki bodo slepi in zastrupljeni po nesmiselni propagandi zahtevali dejanj?

Fašizem pomeni samo zadnji, obupni poskus umirajočega kapitalizma, da se reši pogina, in socialisti nimajo niti najmanjšega vzroka za malosrčnost. Kdor želi globokeje proučiti sedanjí svetovni položaj in se prepričati, da so vsi ti dogodki samo logična posledica propadanja obstoječega družabnega reda in v porod novega, pravičnega, naj čita komunistični manifest Karla Marksa in Engelsa.

Spartak

Pozdrav delegaciji X. konvencije

Duluth, Minn. — Ves čas, odkar so v teku razprave o pravih SNPJ in X. redni konvenciji, se nisem oglašil v Prosveti. To pa zato, ker je bilo toliko gradiva, da je uredništvo opominjalo, da ni prostora za vse, in pa zato, ker je precej dopisnikov povedalo, kar bi jaz priporočal.

Ko bo ta dopis prioben, bo deseta konvencija v teku, zato vse delegate pozdravljam in vam kličem: Delujte naprej po začrtani poti, katero so zasnovali pionirji SNPJ, delujte na to, da organizacija obdrži načela, s katerimi je prebolela vse pretekle krize in boje! Za načela razredno zavedne mase, katera bo morala biti pripravljena, da zavzame vodilno vlogo v novi družbi, ki je sedaj pred našim pragom in brez katere se dežela (in ves svet) ne bo mogla povzpeti iz sedanjega kaosa.

Zavedam se, da bodo različne struje navzgor na konvenciji, zavedam se tudi, da bo nekaj nasprotstva, da bi SNPJ še nadalje vnapodubljala slovensko maso za delavsko politično akcijo potom svojega tiaka. Naj vas taki "strahovi" ne vznemirjajo, kajti današnje razmere so nas mogle naučiti, da se bo morale delavstvo odločiti za svojo politično akcijo, in to čimprej, da si uredimo tako družbo, ki bo upostavila tak red, da nam ne bo treba trpeti pomanjkanja in stradanja v sredi obilice vsega kar smo in kar še bomo ustvarili.

Pionirji in voditelji naše SNPJ so od vsega početka bili moji prežeti socialističnega prepričanja, oni so nas privedli do spoznanja, da je treba, da delujemo za novo družbo; oni so obvarovali SNPJ in nje premočnje, da nismo bankrotirali kot so mnoge inšuranc kompanije; pri njih ni bilo nepoštenih delavcev; oni so bili pošteni, zato imamo danes vzlic splošni gospodarski krizi še vedno premočnje kakršnega ponedelja malokatera, če sploh katera, slovenska podpornica zadruge!

Zato vam kličem: Naprej po začrtani poti! Dajte zaslugu ljudem, ki so se izkazali s svojim delom in poštenjem! Ne dajte se begati ljudem, katerim je več za korita kot pa za dobrobit SNPJ in nje članstva!

Torej naprej za boljše in še večje SNPJ pod vodstvom voditeljev, ki imajo socialistične nazore! Ne pozabiti starih članov!

John Kobi.

Domači drobi

Koncert novega zbora Pueblo, Colo. — V nedeljo maja bo imel svoj prvi koncert novodan ustanovljeni zbor "venec" v Orlovi dvorani.

Končali šolo

V Collinwoodu je gradnja srednje šole 17-letna Frank Markich. Višjo šolo bo postavila na Western Reserve verzli.

V Barbertonu pa so končali srednjo šolo Joseph Fisher, kober Sabec, Tillie Hiti, Joseph Geiner in Caroline Kralj.

Nov grob

Rock Springs, Wyo. — Je umrla Rozalija Shuster, stara 55 let in doma iz Martineha nad Skofjo Loko. V Ameriki je bila 30 let. Zaprta so štiri sinove in eno hčer.

Se en grob

Conemaugh, Pa. — Po bolezni je umrla 26-letna Rovanšek, ki je bila poročena 20 mesecev. Njeno ime je bilo Pristavec. Šla ima v Bon Airu.

Vlom v trgovino

Cleveland. — V trgovini Pozelnika na 6125 St. Clair, kjer se nahaja kegljišče in dajalna mehkih pižam in so v noči od petka do sobote mili neznani vlomilci. Bili so debelo aipo, pobrali vse ke in nekaj drobiža ter zapuščali.

Zidje napovedali Hitlerjevo vojno boj

Washington. — Kongresni riški židov je napovedal lerijsko svetovno vojno. Konvencija te židovske organizacije je sklenila zbrati milijarde dolarjev, ki bodo porabljeni za izvajanje pravic nemških židov.

New York. — Zastopniki slovenskih organizacij so se kreirali posebni odbor, ki bo neseal vprašanje Hitlerjeve preseljati proti židom v Lige rodov.

Štirje komunisti ustreljeni v Bolgarskem

Sofija. — Vojaško sodišče obsodilo na smrt štiri komuniste, pet drugih na 15 let, dva pa sta bila oproščena. Ženi so bili komunistični partizani v armadi in tistih rožja.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Glencoe, O. — Glede na to, da ni še nič jasnega. Do naslednje inflacije najbrž se ne bo. V slučaju nekontrolirane inflacije se dolgovni zmanjšajo na nič, ker je denar manj vredna. Rečimo, da ste si leta 1929 sodili \$1000. Vaš dolg je bil znaša \$1000, toda, če bo dolar vreden 50 centov, primeri z dolarjem, ki ste ga izposodili pred štirimi leti, vaš dolg faktično zmanjšate polovico.

SLADKOR IZ LISA

Prva tvornica v Mamb...

Po desetletnem naporu je škemu profesorju Bergmanu speho najti način za pridobivanje sladkorja iz lesa, ta del je začela obratovati v Mambur prva tvornica, ki se bavi s pridobivanjem in ki ji bodo kratkem sledile podobne, vseh važnejših detalah svetovnega, da bo nova industrija zavzela v znamenitost svet, kajti nobena druga država ne dovoljuje tako poplavo rabe kakor les v tem oziru.

V poštev prihajajo vse lesa, tudi njegovi odpadki, minjanje v sladkor se vrši na način, da se les drabno osuši in nato popolnoma osuši. V ta obdelujejo z visoko temperaturo, ki jo trirano solno kislino in jo terih drugih manjših procesov se spremeni v kromi sladkor, v kratkem čistilnem procesu uporabljen kot visokotemperaturni ma za živino, predelati pa se tudi v čisti grozdni sladkor, je uporabljen v živilski industriji zlasti za izdelavo sladkega sladkor se da uporabiti tudi pripravljanje spirita in za stranska produkta, kar alimo in lignin pa se alimo tako velike gospodarske koristi. Lignin je mogoče n. pr. v briket za kurje.

Proslava občinske španske republike v Cataloniji.

Ljubljana, 2. maja 193

Najbolje je, če se jih skušamo
obraniti že vnaprej.

Tone Seliskar:

NASEDLI BROD

Roman v treh delih

Vriskajo. Pojo. Izgubljajo se v tok, ki se razliva iz ulice v ulico.

Vlak ima dve uri zamude.

Uboga Ana z majhnim otrokom! Adam stoji pred postajo. Nad glavo čuti rahlo plapolanje zastave; v žep potisane roki ter se nasloni na zid. Domov ne bo hodil in zopet nazaj! Gleda na cesto.

Vod vojakov v novih, sivih vojnih uniformah koraka v mesto. Za bajonetimi imajo zataknelo zelenje in trdo nemško pesem pojo. Podkovani čevlji težko bifejo v prah. V obrazih je rezko, veselo razpoloženje.

— Gredo, gredo! V vojsko gredo!

Priziga si cigareto in se zagleda v velik, bel letak. MOJIM NARODOM... Bere, bere, to da besede lete skozenj, kakor da jih ni, le na dnu obstane, kjer je podpisan cesar Franc Jožef. Namrdne se, se obrne zopet na cesto in pogoltne vase:

— Nesnaga stara! Ušivec stari! Lahko tebi, ki ne boš ne slišal ne videl, kaj bo sedaj!

Mračni se. Ljudje prihajajo v gruclah. Ne kakor na običajen dan, ko prihite zadnji trenutek na postajo. Vežna lopa je natrpna mož in fantov. Ženske jokajo. Mladenci sedi pijan na kovčegu ter poje topo predse:

Oh, zdaj gremo, oh, zdaj gremo, nazaj nas več ne bo...

Ženska še bolj ihti in krčevito grabi za mozeve roke, ki jo stiskajo k sebi. Vojak z nasajenim bajonetom stoji pri vhodu in se muza, ko ne razume besed.

Luči se prizigajo. Zada na progi grme lokomotive, sikajoč z uhajajočo paro, včasih plane tenak, izgoščen žvižg po zraku, zvonjenje električne železnice skaklja po cesti, od daleč je slišati glasove godbe.

Adam sede na klop pod kostanj in je ves razklan. Popoldne je pridiral obratovodja Luckmann v njegov oddelek v uniformi rezervnega poročnika in kričal kakor ponorel:

— Also, Krieg, Selesnik! Wer meldet sich freiwillig?

Delavci so osupnili. Obstali so nad svojim delom in oči so jim zagorele na zlatih šerpah poročnikove sablje. Njihovi črni in mastni, od dela napeti obrazi so se nemo zapicili v tega moža, ki je bil v tej načičkani obleki čudovita prikazen med jeklenimi stroji. Železnik je stopil nazaj k delu. Ko so videli starega, sklonjenega nad vrtečim se kolesom, jim je zamahnila roka in železo je zopet zapelo, močnejše kakor poprej.

Luckmann se je zaničljivo obrnil na peti, da je sablja zvonko zapela ob cementu, in siknil strupeno, obrnjen k Adamu:

— Gut! Povejte možem, da so izdajalci, prav nič niso boljši od srbskih morilcev!

Seveda, prostovoljno v vojsko!

Nikjer še ni videti armad na phodu, ni še čutiti grmečih topov, ničesar zelo vidnega se še ni zgodilo, le zastave so na strehah, po zidu lepaki in množica hrumi v mesto — pa je vojna!

Vojna... Stric, ki je izgubil desno nogo v bitki pri Koenigraetzu, mu je včasih pripovedoval:

— Ležali smo za okopi in čakali Prusov. Naši oficirji so bili pijani in so kvartali. Hipoma pa od vseh strani: Bum, bum, bum! Komaj sem skočil h kanonu, me je že spodneslo. Karteca mi je odbila nogo nad stopalom. Splazil sem se po trebuhu k mali hosti in se onesvestil. Ko sem se prebudil, je bilo vse mirno okoli mene. Pozneje sem slišal v

bližini stokati ranjence. Potegnil sem se do mlakuže in hladil odtrgano nogo. Šele popoldne so prišli pruski sanitetci in nas odpejali. V Berlinu so mi odrezali nogo nad kolonom, na Dunaju, ko so nas izmenjali, pa še enkrat, višje, gori... Dali so nam bergle...

— Vojna, da, vojna je najbolj hudičeva obrt! Človek zakolje vola zato, da proda meso. Jaz pa sem klal ljudi za prazen nič. O, včasih je bilo še huje. Takrat smo se vojskovali zato, ker so se sprli cesarji med sabo zaradi svojih priležnic.

Stric je star in že otročji.

Glas muzike je ostrejši. Izza ulice rohni nerazločno in se bliža vedno bolj. Noč se je naredila. Tedajci se zasvetijo v okretu lampijončki, ki jih nosijo vojaki, množica oficirjev koraka pred muziko, ki igra koračnico, zada in ob strani pa, kakor je cesta široka, ljudstvo. Tuleča množica. Zver z nešteti glavami. Rjoveča, pojoča.

Vojna!

Živijo vojna!

Smrt Srbom!

Potem se izgubi v daljavi, pada, narašča, se dviga in zavije v drugo ulico.

Vojna! Vojna!

— Ali je vrag obsedel vse ljudi? Ali so znoreli? Saj gredo na vojno kakor na žegnaneje!

Pod kostanjem je tema. Dve ženski gresta mimo Adama in on čuje:

— To je pravična vojna! Naš cesar je jokal, ko je podpisoval ukaz. Ah, zdaj se nič ne kesam, da nimam sina!

Saj to je tisti hudič, misli Adam.

— Moj bo šel. Ženo ima in tri otroke...

Adam misli in se razgleda vase:

— Vojna je zločin! Da, zločin!

Kaj naj bo drugega, ko ne more in ne more pojmiti smisla te moritve? Sto drugih poti je, da se ljudje pomirijo, če so sprti. Sina imam. Težko sem ga izredil. Premnogo dni sem žrtvoval zanj. Zda pa je nenadoma nekdo ukazal in ga bodo ugrabili: meni, materi, ženi, otroku. Ta hip, ko se je vse obrnilo na bolje.

Dva gospoda obstaneta med pogovorom in ne opazita Adama:

— Kar so iskali, so našli Vojna. Najbolj umestno. Kaj se obrega nekulturna Srbija ob avstrijsko civilizacijo. Strli in izbrisali jo bomo z zemljevida.

— Toda bratstvo po jeziku? mu ugovarja drugi. Slovenski vojak bo s težkim srcem streljal na brata.

— Bah! Takšno bratstvo! Govoriš kakor naši liberalci. Mene je sram, da smo si s tem narodom v rodu. Iztrebiti jih je treba... Zagledala sta moža na klopi. Naglo sta odšla na drugo stran.

— Zbala sta se. Misli sta, da sem ogleduh, se je nasmehnil Adam. Zaradi mene! Mar mi je vse skupaj! Mi, ki delamo, nimamo od vsega tega nič. Ne od vojne ne od bratstva!

Nad mesto se dviga hrumenje množice, ki tuli.

Naposed jih je vendarle pričakoval. Vlak je bil natrpan ljudstva. Sami možje, ki jih je ukaz gnal k njihovim polkom. Trdi od vožnje in vroči od vina, so se glasno in prešerno gnetli k izhodu.

Ana je bila zelo prepadena od vožnje. Marta je nosila Bogdana v naročju. Dete je spalo. Skrbno je pazila, da ga ne stisnejo med gnečo, ki se je rinila na cesto.

(Dalje prihodnjik.)

postrani nataknelo čepico bi takoj ukazal osebno preiskavo. Marsikateri izginje potlej v mali stražarnici, in nikoli več ga ne bi videl...

Potne liste so pregledali ter jih primerjali z neko črno knjigo, v kateri so zapisana vsa sumljiva imena z natančnim osebnim popisom. Neki pritlikav furlanski kmet, ki se je vozil z nami, je bil aretiran. Spetoma je vsakemu sopotniku pripovedoval, da prihaja iz Južne Amerike, kjer je dolgo let delal, in ker je prihranil nekaj dolarjev, se vrača zdaj k ženi in otrokom. "Domovina!" je vzkliknil, "la patria!" In njegove zajčje oči so se orosile, ko se je približal meji Italije. Tepec! Ta mali suhi človek je bil strahovito podoben nekemu neznanu iz črne knjige. Miličniki so ga obkročili in z vseh strani so ga začeli izpraševati. Vpraševali so ga za imena nekih ljudi, ki jih ni poznal, za stvari, o katerih ni imel niti pojma. Ničesar ni razumel, začel je jekljati in nazadnje se je zmedel. Videl sem, kako mu eden od "črnosrajčnikov" polaga lisice (verige) na roko, videl sem bojazljivi pogled njegovih zajčjih oči in slišal sem njegov vzklik: "Toda moja žena me čaka!" To je bil poslednji požuk njegovih ubogih možganov, da bi se ubranil. A so ga naglo posadili v vagon ter odpejali, najbrže v zapor v Ventimigli.

Ne vem, zakaj me je ta prizor tako zasledoval. Mogoče zato, ker mi je ta mali, ubogi prizor pokazal vse strahote terorja v Italiji, nasilja, ki mu grem nasproti. Z uklenjenimi rokami. Težko je...

Genova, marca 19...

Ze pet dni sem tu. Stanujem v majhni gostilni, ki jo obiskujejo skoro sami duhovniki. Zna na je v krogih nižjega klera. Dobra hrana in poceni, a stalno duhaš ribe, ponoči pa utegneš najti tudi kakšno bolho. V državi, kakršna je Italija, v kateri policija rajši pušča v miru tatove, morivce in ponarejevalce, da bi se lahko posvetila le lovu na politične nasprotnike, je treba storiti vse, da se ogneš nadziranju in da ne zbudiš sumničenja.

Danes sem storil prvi požuk. Bil sem pri nekem sodelavcu, ki sem mu moral sporočiti neke stvari. Pri njem sem se preoblekel. V starih hlačah in suknjiču, s pisano ruto okrog vratu in s kapo na glavi sem bil videti kakor kakšen delavec.

Skozi ozko uličico S. Brigide sem se spustil do pristaniške četrti. Tu je bilo še zmerom staro vrvenje. Ozka ulica je prepolna ljudi. Zrak je poln dišav, ki se širijo iz krčem in beznice, kjer kuhajo v olju lignje, rake in polento. Muzika in kričanje zveni proti komu neba, ki jih je videti med črnimi in umazanimi vrstami hiš. Vse kakor nekoč, samo mornarjev je malo. Ni več črnec, niti ni slišati kričanja nosačev. Niti beračev ne vidiš.

V Italiji je fašizem z ženjalno enostavnostjo "rešil" vprašanje beračenja. Beračenje je prepovedano in kaznjivo, prideš v zapor. Toda umreti je dovoljeno. Kaj hočete še več! Pri borzi sem krenil desno proti morju in obstal natanko pred glavnim pristaniščem. Če si kdaj prej prišel semkaj, si stal omamljen od dima in premogovnega prahu v divjem hrupnem življenju pristanišča. Polnaga telesa so se upogibala pod težkimi bremenami med škripajočimi škripci, v brizganju siren in večnem šumenju morja, ki se je dvigalo nad vsem. Peklenski kotel, vreden Dantejevega "Pekla".

Zdaj je pristanišče kakor izumrlo. Nekaj ladij leži usidranih v zunanji luki. Tu in tam vidiš manjše skupine plečatih mornarjev, kakor da jih zebe pod vročim solncem, z upadlimi, mrkimi obrazi. To so nosači, obsojeni, da se klatijo po več mesecev brez posla po pristanišču in da buljijo v ladje, ki prav tako brez posla kakor oni leže usidrane v luki. Tu in tam sem pristopil, spregovoril sem s tem in onim nekaj besed in pričakoval napeto njihovih odgovorov; trudil sem se, da bi spoznal njih pravo razpoloženje. Ti nedolžni, dobri, a flegmatični ljudje so se obupno bo-

čili za človeka vredno življenje. Mežikajoč so me gledali izpod svojih trudnih trepalnic, a odgovarjali so nad vse previdno. Nezaupljivi so kakor tudi vsi prebivalci Genove, a dvakrat nezaupljivi, odkar so jim vzeli vse, razgnali njih strokovne organizacije in uničili njihovo tarifo. Vsi trpijo, tu in tam ališiš kašno besedo pobitosti in resignacije. A še pogostejše čutiš iz njihovih kratkih odgovorov jezo in mržnjo, nestrpnost in tiho grožnjo, ki se je ne upajo izreči naravnost, a ki se namestu v besedah izraža v njihovih pogledih in v stiskanju njihovih pesti. "Oh, Dio!" — to je vse. Toda jaz vem, kaj mislijo. Po njih pogledih, po znakih, ki si jih med seboj izmenjavajo, vidim, da se zavedajo potrebe boja proti osvojenemu fašističnemu režimu.

Rim, aprila 19...

Odpotoval sem v Rim na proces sodruga S. in njegovih prijateljev pred izrednim tribunalom in sem se nastanil kot duhovnik v znanem hotelu M. Toda moja duhovniška obleka, ta čarobni ključ v vsej severni Italiji, mi še zmerom ni pomogla priti do vstopnice v tribunal. Po kratkem razgovoru z dobrimi prijatelji sem izbral fašistično nošo. Preoblačenje v privatnih hišah je nevarno. Stopili smo zato, Cl., R. in jaz, kot mirni, resni študentje v vseučiliško poslopje. V neki stranski sobi sem se preoblekel. Ker nosi 80% akademikov črne srajce, sem z lahkoto smuknil med njimi na skrivaj spet iz poslopja.

Kmalu zatem sem svojim prijateljem odnesel po lepem Corsu Umberto I. ko Cavoura mostu do palače. Moj prijatelj je slika na sodišču v T. Zanesen vesten sodrug je in ima najjete dar pretvarjanja in spiracije. Ker se kolikor mogoče ogiblje, da bi naš središče senzacionalnih dejev, je njegovo ime skorod znano med piemontskimi kati, pa se zaradi tega ni mišljal ter prevzel oboro S-a, mladega delavca, ki raznimi prijatelji obdaja je v največjem podjetju kovinske industrije sklenil noviti tajno organizacijo prijatelj ne more rešiti ječe v Portolongone, pa potreba prav tu izročiti naša je v zvezi z mojo mislijo. Toma sem pojasnil svojo jatelj, kaj naj stori, in vsa dospela do sodne pred glavnim vzhodom dva stražnika fašistične V pritličju, kjer zaseda sodišče, so spet črni milici nasajenimi bajonetmi. Dva nika pred vrati razprane rane, ki je največja v lači. Neki civilni uradnik hteva najine izkaznice. Tično legitimacije odob zbornice s fotografijo in mi potrebni pečati, ki pokazal moj prijatelj, je tančnejše pregledal. Jaz sem tignil iz žepa svojo čisto čistino izkaznico in uradnik na to samo pokimal. To (Dalje prihodnjik.)

V BLAGI SPOMIN OBLETNICE SMRTI

našega nadvse ljubljenega sinčka in brata

BOBY-JA JENKO

Umrli je 19. maja in pokopan 23. maja 1932. Truplo Trupno, a v duhu Ti še vedno živi med nami.

Bridki čas je bil ločitev, ko za vedno si zaspal; da si v srcu smo želeli, da bi še pri nas ostal.

Zalujoci ostali: Frank in Rózi Jenko, stariša; Frank, brat; in Frances, sestre. Milwaukee, Wis.

NAROČITE SI DNEVNIK LIST PROSVETA

Po sklepu 8. redne konvencije se sodaj lahko naroči na list Prosveto eden, dva ali tri štane iz ene družine in iz enega mesta naročniki. List Prosveta stane za vse enako, en štane ali štane eno letno naročnino. Ker pa štani še plačajo pri posredstvu 1,50 in se jim to prišteje k naročnini. Mi prištejemo enaga, dva ali tri štane družine k eni naročnini. Torej sodaj ni varsko, roči, da je drag za štane S. N. P. J. List Prosveta je vsaka lastnina je pri skore v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan. Tudi sodaj prilika, da se tudi Vi naročite na dnevnik Prosveta. Cena lista Prosveta za državo in Kanado \$4.00 Za Čleore in Chicago \$3.00

1 tednik in..... 4.00 1 tednik in..... 3.00
3 tednika in..... 3.00 3 tednika in..... 2.40
3 tednika in..... 2.40 3 tednika in..... 2.40

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja in Order v plinu in si naročite Prosveto, list, ki je vaš lasten.

Ime _____
Prejeto polnjam naročnino na list Prosveta vsote \$ _____
Ime _____ Čl. družine _____

Naslov _____
Ustavite tednik in ga pripilite k moji naročnini od slednjega družine: _____
Ime _____ Čl. družine _____
Ime _____ Čl. družine _____

Mesto _____ Država _____
Nov naročnik _____ Star naročnik _____

TISKARNA S.N.P.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugo.

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA CLAM
S. N. P. J., DA TISKOVINE NAROČA
V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
Cene smerne, unijake dele prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S.N.P.J. PRINTER

2657-59 So. Lawndale Avenue
Telefon Rockwell 4864
Chicago, Ill.

Tam se dobe na željo tudi vse ustrezne pomoči

Dino Montanara:

PODZEMSKA ITALIJA

(Prevedel Mile Klopčič.)

Dino Montanara je italijanski sodrug, ki je moral pred leti pobegniti iz Italije, a se je kasneje preoblečen v duhovnika vrnil v Italijo, da obišče razne kraje in prouči razmere. V obliki kratkega dnevnika nam opisuje svoje skrivno popotovanje po fašistični Italiji.

Nizza, februarja 19...

Ležim na zlato-sinji obali, v Nizzi, in pred mano leži skoro nepremično morje. Misli me spreletajo vsevppek. Skušam jih zbrati. Danes se spet vračam v Italijo. Po toliko letih. — Neko noč smo morali pobegniti. Delili smo prepovedane letake, sklicali sestaneke, a čeprav smo bili na vso moč previdni — so bili vendarle vohuni med nami. Še tisto noč so mojo hišo obkolili; izvršili so hišno preiskavo. Mojo knjižnico so raznesli, moja dela so uničili. Mene pa niso našli. Dva moja sodelavca in jaz smo odšli iz mesta in se razšli po različnih poteh. Šele na avicarski meji smo se sešli. Zapustili smo Italijo in v zadnji spomin na "ljubljeno domovino" so poslale obmejne straže nekaj krogel za nami, ko smo na skrivnem, plezajoč in skakajoč hoteli v avobodo. Ubogi C. si je zlomil nogo. Kot hijene so se vrzli nanj. Njegov padec nama je mogoče rešil življenji. V odsot-

nosti so naju obsodili vsakega na deset let izgnanstva na Pantellerijske otoke, kjer se je za fašizem — peklo na skalnati zemlji, razbeljeni od solca, kakih sto težkih kaznjencev in prav toliko političnih kaznjencev. Ubogi C.!

Njemu in nekaterim drugim naših najboljših se je slabo godilo. Slišali smo, da so jih mučili. Nič zanesljivega nismo mogli izvedeti. Naši zaupniki so bili našim soderugom zmerom za petami. Iz Italije nismo mogli izvedeti ničesar. Zato je moral nekdo od nas sam iti tja. Izbrali so mene. Govoril sem več tujih jezikov in obvladal skoraj vse italijanske dialekte. Lahko sem se izdal za inozemskega turista, a prav tako tudi za prebivalca skoro vsake italijanske pokrajine. Delal sem aktivno v gibanju, nisem bil slab organizator, a bil sem dober igravec. Zelo velika je bila zame nevarnost zaradi moje politične preteklosti. A močnejša od tega je bila zavest, da izvršim svojo dolžnost. Vsega me je prevzela, ko sem pomislil, da bom mogoče še čez nekaj ur spet delal z roko v roki s svojimi starimi prijatelji.

Toda — mogoče me niti moji najboljši prijatelji ne bodo spoznali. Spremenil sem se v po-božnega duhovnika iz Norman-nan. Njegov padec nama je mogoče rešil življenji. V odsot-

naočniki, ter z lep, pravilno zaokroženo tenzuro na temenu. Z oguljenim molitvenikom v roki in s pravim izrazom pobožnega dušnega pastirja, na čigar licu se je izražala skromnost in dostojanstvo, bom v državi, kakršna je Italija, ki se je dandanes s svojo mentaliteto vrnila v srednji vek, vsekakor zbujal zaupanje in spoštovanje.

Genova, februarja 19...

Nazadnje sem vendarle prišel v Genovo, "ponosno mesto"! Na meji je šlo vse v redu. Kot nedolžen duhovnik a svojo prav tako nedolžno prtljago in nekoliko svetih knjig nisem bil niti vreden kakšnega pogleda v tej dobi politične napetosti, stalno sumnjajočih obmejnih stražnikov. Naivno sem stal pred temi diktatorji in oktav formatu, od katerih si je vsak domisljal, da je majhen Duce (Mussolini). Moj paket jih sploh ni zanimal. Možganov pa ne morejo pregledati. Obmejna procedura traja sicer po cele ure. Pred nami so s kar groteskno natančnostjo pregledovali koveče bogatih in torbe ter zavitke siromakov. Kamor ni segla roka civilnega carinika, tja je vtaknil svoj nos kdo od vnetih vojakov fašistične milice. Opazoval sem obraze množice: potuhnjenost, zmedenost, zgražanje, ponižnost, gluhost in strah. Gorje delavcu ali kmetu, ki bi se drznil in ne bi odgovoril takoj na jezo vprašanje. Suhi miličnik s koketno